PDFlib PLOP: PDF Linearization, Optimization, Privacy

Page inserted by evaluation version
www.pdflib.com – sales@pdflib.com

SETOMAA

ilmub aastast 1995

Selgitus

Käesolev Setomaa leht on ilmunud kümme päeva enne tavapärast aega ning selle sisu on harjumuspärasest vägagi erinev. Sellest lehest ei leia te lugusid tuntud Setomaaga seotud persoonidest, kohalikest sündmustest ega argipäeva asjadest. See leht on tervenisti täiesti eriline nii sisult kui oma ülesehituselt.

Kuna homme, laupäeval, 28. juunil avaneb Lääne-Siberi linnas Hantõ-Mansiiskis V Soome-ugri rahvaste maailmakongress, on tänane väljaanne pühendatud tervenisti Venemaal elavatele hõimurahvastele. Kongressile sõidab ka viieliikmeline esindus Setomaalt, mille hulgas on Eesti haldusala delegaatidena Paul Hagu ja Õie Sarv, Vene haldusalalt – Helju Majak ning vaatlejatena kaasas Ahto Raudoja ning Igor Taro.

Miks on hõimurahvaste teema sedavõrd oluline, et selle alla terve lehenumbri pind ära kulutada? Sellele küsimusele saab kõige parema vastuse kui kõik valitud materjalid hoolikalt läbi lugeda. Aga lühidalt vastates: paljud hõimurahvaste elulised teemad on setomaalastele tuttavad ning lugedes neist inimestest, kes asuvad küll geograafiliselt kaugel, kuid vaimselt meile üsnagi lähedal, võime olla suutelised oma asjadele uue, värskema, pilguga vaatama ning vahest leidma paremad lahendusi või teid nende otsimiseks.

Tõepoolest, see lehenumber on eriline vaid esimesel silmapilgul. Tegelikult on see ju Setomaa ajaleht nagu iga teinegi. Neilt külgedelt vaatavad teile vastu samasugused inimesed. Nad on küll sündinud erinevates kohtades, kuid neil kõigil on midagi ühist. See ühine toobki meid iga nelja aasta tagant kokku kongressile ja nüüd ka Setomaa leheveergudele.

Kõik need lood on pärit erinevatest nurkadest alates lähedalasuvast Karjalast ning lõpetades Uuralite taguse Hantõ-Mansiiskiga. Need lood on rahvustest, kel pole õnne omada iseseisvat riiki, kuid on õnn tunda oma juuri ning soov säilitada esivanemate pärandit.

Selle koostöö-projektiga on Setomaa leht soovinud ärgitada suhtlemist soome-ugri hõimuvendade suuremate ajakirjandusväljaannete vahel, mille ajakirjanike ja autorite looming jõuabki esmakordselt käesolevas numbris teieni.

Lehte tegevä':

Toimetaja – Taro Igor, tel. 7954494, mob.5273985, e-post: igor.taro@setomaa.ee

Kiil – Sarvõ Õiõ

Makett ja külesäädmine – Taro Julia

Kirätsura': Nutovi Mirjam, Hõrna Maar'a, Sarvõ Õiõ, Lillagu Anti, Riitsaare Evar, Saarestiku Teele, Linnamäe Lauri, Ilvese Aapo, Kauksi Ülle, Hõrna Aare, Matvei Arvi, Raudoja Ahto

Välläandja: Setomaa Valdade Liit

Setomaa lehe kolleegium: Urmas Klaas, Helen Alumäe, Ilme Hoidmets, Maarja Hõrn, Katri Karpson, Ülle Kauksi, Marija Kiveste, Leo Kütt, Annela Laaneots, Anni Lahe, Arvi Matvei, Magnar Michelson, Teele Saarestik, Õie Sarv, Birgit Itse, Aare Kuura, Indrek Mustimets, Epp Solovjov, Helju Tsopatalo

Trükjä: AS Printall

Lehe ilmumist tugõva Setomaa Kultuuriprogramm

Kiri Kiroda:
Setomaa ajaleht
Laossina küla
64308 PÕLVAMAA
vai igor.taro@setomaa.ee
Toimõndusõl om õigus kirju toimõnda ja naid lühendä

Midä om soome-ugri kongressist kasu?

HAO PAALI

TÜ õppõjõud

Tarto Ülikooli rahvaluulõ ja kirändüse osakonna er'kõrralinõ dotsent ja Lõuna-Eesti keele- ja kultuuriuuringidõ keskusõ juhataja Hao Paali kirotas, määnest tullu tulõ setokõisilõ läbik´aumisõst hõimurahvidõga

Soomõ-ugri rahvidõ maailmakongress om soomõ-ugri ja samojeede hõimurahvidõ esindüskogo (esindusfoorum), mia' k´au kokko õgal neländäl aastagal. Tä om valitsuisist ja poliitilisist eräkonnõst sõltumalda ja tuginõs uma tegevüseh 1992. a. Sõktõvkarih vasta võõdõt «Maailma soomõ-ugri rahvidõ kuuhtüü deklaratsioonil». Kongresse laep tsiht om soomõ-ugri rahvidõ keele, kultuuri ja hindätiidmisõ kaitsminõ ja edesi vidäminõ ja soomõ-ugri vähemüshõimõ õiguisi iist saisminõ.

Kongresse ao vahepäälne tüüorgan om konsultatiivkomitee. Õgal rahval om õigus saata' konsultatiivkomitee kokkotulõkulõ kooni 2 esindäjät. Nuu' vali kas rahva esindüskogo vai määras sääne organisatsioon, mia' esindäs tuud rahvast kõkõ parebahe. Eestläisi näütüses esindäs konsultatiivkomiteeh sihtasutus Fenno-Ugria, mia' om eesti hõimuliikumisõ katsusorganisatsioon. Esindäjit vai näid lähetänü organisatsioon vahtsidõga asõnda' uma äränägemisõ perrä. Siski om õgal rahval konsultatiivkomiteeh õnnõ ütsainus helü ja näütüses peris Karjala ja Tveri-Karjala esindäjä' piat kokko lepmä, kuis nimä' hääletäse'. Konsultatiivkomitee otsusõ' võõdas vasta hääletämisõl sis, ku' kiäki olõ-i vasta.

Pääle täüsliikmidõ võidas konsultatiivkomitee istungilõ kutsu' ka' vaatlõji. Nuu' saai' hääletä', a muido om näil õigus umma arvamist avalda' täüsliikmidõga võrdsõlt. Vaatlõja staatus andas nuidõ rahvusrühmi esindäjäl', kiä' olõ-i hinnäst rahvas kuulutanu'. Nii ku' näütüses olli' perüs pikkä aigu sändseh saisuh seto'.

Tüükõrra perrä piat konsultatiivkomitee kuuh k´auma aastagah vähäbält kõrra, a s´ooni' aoni' om kuuh kä´at kats kõrd aastagah. Kokkosaamisõ kotus vaeldus rahvit ja riike piteh. Konsultatiivkomitee pääkorter om Helsingih.

Seto' sai' vaatlõjas

Tuu oll tegelikult üts õigõ lõpus lugu, kuis seto' sai' konsultatiivkomiteeh vaatlõja saisusõ. Asi oll 1994. aastaga sügüse, ku konsultatiivkomitee järjekõrdnõ kuuholõk peeti Eestih. Komitee Eesti poolõ koordinaator Heinapuu Andres oll kokkosaamisõlõ mano kutsnu' Eestist viil mitmit inemisi as´atundjis ja setokõisi esindi sääl ma'. Ma sai võimalusõ konsultatiivkomiteele kõnõlda' setokõisist ja mi arõnõmisõ saisust. Pääle tuud tull eishindäst jutus, õt ku seto' eis' tahtasi', sis meid kutsutasi' kül' konsultatiivkomiteehe vaatlõjas, a muidogi piat paprõ' üteh vaatlõja nimega' esitämmä setokõisi esindüskogo. Mul oll olõmah Seto Kongressi Vanõbidõ Kogo suulinõ nõuholõk konsultatiivkomiteega edesi asju aia', a Vanõbidõ Kogo lubakirja saanu-s ma üte-katõ päävägа joht kätte. Paistu sis tuud muudu, õt setokõisi päseminõ konsultatiivkomiteehe võtt viil uma aastaga aigu.

As´atundjidõ hulgah oll ka' Sarvõ Heno. Toolõ tull õdagu kinä mõtõh päähä. Soovit mullõ, õt Seto kuniga asõmikuna tasosi mul jo järgmätsel päävä esitä konsultatiivkomiteele volikiri kuningas Pekolt. Ma olli tuul aastagal Setomaa ülebsootska ja tuuperäst ma võidsõ kuninga nimel säändse säädüsligu paprõ valmis tetä' kül'.

Järgmätsel päävä konsultatiivkomitee istungil ma tuu paprõ üle annigi. Sääl sais, õt Seto kuningas Peko pand komiteele ette tunnista setokõisi puult konsultatiivkomiteeh vaatlõjas Hao Paali. Allkirä oll kuniga käsul paprõlõ muidogi andnu' Setomaa ülebsootska. Õt setokõisi tegemisist ülevaadõht andõh olli ma päiv varahappa ar' seletänü' ka Seto kunigriigi säädüse', sis papõrd tühäs nal´as peetäki-s. Kiä' ku' pall´o sääl man muhaskõlli, tuud jovva-s ar' nätä', a setokõisi esindäjä konsultatiivkomiteehe kinnitedi ar' säälsamah. Tuud kül' ülti mano, õt setokõisi esindüskogo volikiri võisi' ka' järgi tulla' nii pia, ku' tuu võimalik om.

Soovit, õt Seto kuniga asõmikuna tasosi mul jo järgmätsel päävä esitä konsultatiivkomiteele volikiri kuningas Pekolt.

Parhilla' omma' seto' komiteeh täüsliikmõ saisusõh, setokõisi esindäse' Õie Sarv ja Paul Hagu.

Maailmakongressi'

Edimäne maailmakongress peeti 1992 detsembrih Vinnemaal Komi pääliinah Sõktõvkarih. Sääl lepüti kokko edespididse ütehtüü põhimõttõ' ja säeti kongresse vahepäälses aost ütehtüütämist kõrraldamma Soome-Ugri Rahvidõ Konsultatiivkomitee. Kongressi pääkõrraldajas oll Komi Rahva Taassünnü Komitee, kongressi kulu' kand Komi Vabariigi valtsus.

Tõõnõ maailmakongress peeti Ungari pääliinah Budapestih 1996. a, augustih. Edimäist kõrda jaotu kongressi tüü mitmõhõ kampa (kiräkeeleh: sektsiooni).

Budapestih oll edimäst kõrda väläh ka' neläliikmõlinõ setokõisi esindüs. Kongressil oll kõvva vaiõlust, aamõtmehe' Vinnemaalt, a ka' Ungarist ja Soomõst tahtsõ' kongressi ja konsultatiivkomiteed uma käpä ala saia'. Tuu näil kõrda lää-s.

Kolmas maailmakongress oll Helsingih Finlandia-taloh 2000. a. detsembrih. Edimäist kõrda sai' kongressil kokko ka' soomõugri riike presidendi'. Setokõisi esidüs oll kolmõliikmõlinõ, a Riigikogo esindüsest lei seto asja ajama viil Georg Pelisaar ja kõvva tüüd tekk ka vaatlõjana kiräh olnu' kadunu' Sarvõ Ain.

Üteh as´ah säeti setokõisi tõisilõ õkva eeskujus. Edimätse päävä pääistungil sai' sõna kõigi rahvidõ esindäjä'. Õt Soomõ president Tarja Halonen, Ungari president Ferenc Mádl ja Eesti president Lennart Meri pei' uma jutu maaha imäkeeleh, tuu nii pidigi olõma. A setokõisi nimel kõnõldõh tekk Sarvõ Õiõ tuu tuliõigõ tükü, minkõ pääle tõisi rahvidõ esindäjäõ olõ-s tulnu: timä jutt oll tervenisti selgeh seto keeleh. Kiä' seto keelest arvu saas, nuu' sai' varahappa ette valmistõt tõlgõt kullõlda' kõrvaklapõst kas soomõ, inglisõ, ungari vai vinne keeleh. Tõõsõ' kynõlõja' jäi' kah´os pidämä kongressi tüükiili (inglise, vinne ja soomõ keele) mano, ku imäkeeleh üteld teretüs vällä arvada'. Kongressi järgmätsil päivil oll siih ja sääl arotamist kuulda': õigõ muidogi', koh viil pääle maailmakongressi soomõ-ugri väikeisile keelile kullõjit löüdä' ja imäkeeleh kynõlõmisõst uhkust tunda'!

Kongressi põhitüü jagosi tõõsõl päävä jalki kampu pite lakja: 1) poliitika; 2) kultuur ja kooltus; 3) ökoloogia ja tervüshoid, 4) meedia ja informatsioon. Säälgi olõs setokõisil suu lukuh.

Neläs maailmakongress peeti 2004. a. augustih Tallinah ja pääteemas oll: Noorõ' — soome-ugri rahvidõ lootus ja tulõvik. Pääle pääistungi jagonõdi 5 arotuskampa ja tüü käve sääl edesi.

Pääistungil taheti võtta' Helsingih näüdät Õiõ oppus umas ja edimäist kõrda loodõti saia' soomõ-ugri väikeisi rahvidõ ettekandõ' imäkeeleh. Sääl tull ka setokõisi jaos üts muting vällä: varahappa kõnõlõja' kuludi' nii pall´o aigu ar', õt vastavõtjilõ (eestläisi kampa jäi' ka seto') inäp sõnna saa-s anda'. Õt ülekohus edesi kandusi-i', saava' viiendäl kongressil plaani järgi kõkõ päält sõna eesti ja seto esindäjä'.

Viies soomõ-ugri rahvidõ maailmakongress tulõ kokko jah Handi-Mansi Jugra autonoomsõ ringkonna pääliinah Hantõ-Mansiiskih. Osa võtma oodõtas umbõs 300 saadikut ja niisama pall´o vaatlõji. Kongressi pääteema om «Samasus ja muutuv maailm». Kongressil omma' alostusõh ja lõpõtusõh pääistungi', vahepääl peetäs nõvvo neläh kambah: 1) «Etnopoliitika ja õigus»; 2) «Kultuur, kiil ja haridus»; 3) «Meedia ja ajakirjandus» ja 4) «Tervüs, demograafia ja pereh». Kokko saavat ka kõik presidendi'. Setomaalt lätt kolmõliikmõlinõ esindüs (nii ku' tavas saanu', om üts näist Petsere rajoonist) ja lisas viil 2 vaatlõija. ■